

Middagprogramma KNHG voorjaarscongres Bloed, kruit en tranen

Ronde 1 13.30 – 14.45 uur

Zaal A Publieksdiplomatie en nieuws in 1672: Het rampjaar van buitenaf bekeken

Sprekers:

- **Helmer Helmers** (Humanities Cluster, KNAW) - *Inleiding*
- **Merle Lammers** (Platform 1672) - *De correspondentie van Godard Adriaan van Reede van Amerongen.*
Godard Adriaan van Reede van Amerongen werd aan de vooravond van het rampjaar uitgezonden om een bondgenootschap te sluiten met de keurvorst van Brandenburg. Als onderdeel van zijn taken controleerde hij welke publieke informatie over het rampjaar en zijn missie aan het Brandenburgs hof circuleerde in de vorm van pamfletten en kranten.
- **Nina Lamal** (Humanities Cluster, KNAW) *Het rampjaar en het Weense nieuws*
In verschillende brieven uit Wenen klaagt Hamel Bruyninx dat hij niet op de hoogte werd gebracht over de ontwikkelingen in de Nederlandse Republiek. Bij gebrek aan officiële correspondentie, welke (publieke) informatie was er dan voorhanden om de noodzaak van een alliantie met de republiek aan het Weense hof te bepleiten.
- **Kerrewin van Blanken** (Humanities Cluster, NAW/UvA) - *De Nederlandse ambassade in Parijs tijdens het rampjaar.*
De ambadesecretaris Christiaan Constantijn Rumpf bleef bij het uitbreken van de Hollandse oorlog achter in Parijs om de belangen van de Nederlandse handelaren te behartigen. Zijn dagboek biedt een intrigerende blik op diplomatie in het hol van de leeuw, en op de receptie van oorlogsnieuws door verschillende groepen in Parijs.

Zaal B Johan de Witt en het Rampjaar 1672. Historiografie vanaf 1672 tot heden

Sprekers:

- **Ineke Huysman** (Huygens Instituut) - *Inleiding*
- **Arthur der Weduwen** (University of St Andrews) - *Van 1672 naar 'Het Rampjaar': Canonvorming en de vroege geschiedschrijving van de Hollandse oorlog.*
In deze lezing wordt besproken hoe men de geschiedenis van het Rampjaar begreep in de zeventiende eeuw. Hoe werd het 'canon' van het Rampjaar gevormd in de decennia na de Hollandse Oorlog? Welke schrijvers, uitgevers en drukkers speelde een rol in de vroege geschiedschrijving van het Rampjaar? Welke evenementen werden uitvergroot en uitgebeeld, en welke werden uit de kronieken weggelaten? Deze vragen komen aan bod in mijn lezing, die zal laten zien hoe de zeventiende-eeuwse boeken die het Rampjaar belichtte de moderne beschrijving van de crisis vergaand hebben beïnvloed. Dit is van belang, omdat de historicus tegenwoordig weliswaar beschikt over een breder palet aan bronnen om het Rampjaar te onderzoeken, maar de kronieken uit de zeventiende eeuw een belangrijke rol blijven spelen. Hierdoor wordt bijvoorbeeld zichtbaar waarom het Rampjaar zo lang een Hollands verhaal is geweest, ondanks het feit dat de inval en bezetting de grootste impact had op de provincies Utrecht, Gelderland en Overijssel.

- **Jaap de Haan** (Universiteit Utrecht) - *Johan de Witt en 1672. Van Phaëton tot strijder tegen het lot van de Republiek.*

In mijn congresbijdrage wil ik stil staan bij de vraag hoe historici sinds het einde van de zeventiende eeuw aankeken tegen de verantwoordelijkheid van De Witt voor het rampjaar. In 1672 gaf hij immers al negentien jaar leiding aan de Staten van Holland en bepaalde als raadpensionaris van dat gewest de buitenlandse politiek van de Republiek. Iemand die zo lang het roer van de staat in handen heeft, is aansprakelijk voor de gevolgen ervan. Althans, deze opvatting vond onder Orangisten grote weerklank. Tijdens de Wittenoorlog, in het midden van de achttiende eeuw, veroorzaakte deze controversale een pamflettenstrijd tussen geestverwanten en critici van De Witt, die elkaar verbaal in de haren vlogen.

- **Wout Troost** - *Eigen schuld dikke bult? De moord op de gebroeders de Witt.*

Met onze achterafkennis weten we dat de gebeurtenissen in 1672 tot de 'ruïne' het bewind van Johan de Witt zou leiden. Dat de val van hem onvermijdelijk was, gaat echter te ver. Ik heb niet voor niets een vraagteken aan het eind van de titel gezet. Ook Willem III heeft een aanwijsbare rol gespeeld in de val en de dood van de gebroeders De Witt. Daar zal ik dan ook de nodige aandacht aan besteden en in mijn conclusie een poging ondernemen om de vraag te beantwoorden.

Zaal C Het Rampjaar in woord en beeld: Reacties en representaties uit de Republiek, Gdańsk en Aleppo

Sprekers:

- **Antia Wiersma** (KNHG) - *Inleiding*
- **Pauline Kiesow** (Nationaal Archief) - *De restoratie van het stadhouderschap in 1672 in contemporaine iconografie.*

In de Republiek werden jaarlijks grote aantallen populaire afbeeldingen van gravures en etsen gedrukt en verkocht. Gedurende het Rampjaar verdubbelde dit aantal zelfs. Onder deze afbeeldingen waren een groot aantal politieke prints, die de gebeurtenissen van de tijd becommentarieerden. In deze lezing laat ik zien hoe de restauratie van het stadhouderschap in 1672 werd afgebeeld in de contemporaine geprinte iconografie. Sommige van deze afbeeldingen zijn allegorieën, waarin de artiest op zeer gedetailleerde wijze zijn (politiek gekleurde) visie op de actualiteit overbrengt. Bovenal zal ik argumenteren dat in de Orangistische verbeelding van het stadhoudelijk ambt enkele consistente thema's (zoals 'eendracht') naar voren komen, waarmee het ambt recht tegenover de 'tweedracht-zaaiende' gebroeders De Witt werd ge-positioneerd.

- **Rosanne Baars** (UL) en **Josephine van der Bent** (RU) - *Het Rampjaar in Aleppo: Franse propaganda in het Arabisch.*

In de Bibliothèque nationale in Parijs ontdekten wij een aantal kopieën van een fascinerend document: een pamflet over het Rampjaar, in het Arabisch, geschreven door de Franse arabist François Pétis de la Croix in 1673, met de titel 'Risāla mukhtaṣara taḥṭawī 'alā dhikr al-futūḥāt al-muyassara li-l-malik al-a'ẓam qayṣarā Faransā' (Een kort traktaat over de overwinningen van de oppermachtige heerser, de keizer van Frankrijk). Dit was bedoeld om een Arabisch publiek in Aleppo en andere belangrijke steden van het Osmaanse Rijk te vertellen over de gebeurtenissen van het Rampjaar, waarbij de Fransen natuurlijk in een gunstig daglicht werden gezet. Maar wat schreef deze Franse propagandist dan precies, hoe

beschreef hij het Rampjaar voor een breder, Arabisch publiek? Dit pamflet was namelijk niet gericht op de Turkssprekende Osmaanse elite, maar de Arabischtalige inwoners van de grote steden. Hoe zorgde Pétis de la Croix dat zijn boodschap bij hen aankwam? En waarom schreef hij dit pamflet eigenlijk: wat stond er voor Frankrijk en de Nederlanden op het spel in het Osmaanse Rijk? Wij laten u zien wat u als inwoner van Aleppo in 1673 over het Rampjaar had kunnen lezen.

- **Paul Hulsenboom** (RU) - *Baltische betrokkenheid tussen schrik en scherts: Gedichten uit Gdańsk over het Rampjaar*.

De gebeurtenissen van het Rampjaar trokken internationaal de aandacht. Zo ook in de Baltische havenstad Gdańsk (Danzig), waar meerdere dichters in de pen klommen om te reageren op de ramspoed die de Republiek in 1672 ten deel viel. Deze lezing presenteert hun gedichten voor het eerst, en reconstrueert het rijk geschakeerde beeld dat ze creëren van het Rampjaar. Om te achterhalen hoe en waarom dat beeld tot stand is gekomen, gaat de lezing tevens in op de relatie tussen de Republiek en Gdańsk, de dichtcultuur van Gdańsk zelf en andere literaire reflecties op het jaar 1672. Zodoende werpt de lezing licht op zowel de inhoud als de wordingsgeschiedenis van de contemporaine, internationale verbeelding van het Rampjaar.

Zaal D Een cartografische blik op ramp en succes. Johannes Tidemans verhaalkaart van het beleg en ontzet van Groningen

Inleiding

De Groninger Archieven bezitten een grote, op vijf vellen perkament getekende en geschilderde kaart van het beleg en ontzet van de stad Groningen in de zomer van 1672. De kaart wordt bijzonder geacht omwille van het formaat (circa 70 x 260 cm), de materiaal soort en de inhoud, maar ook – en misschien zelfs vooral – omwille van de belabberde toestand waarin ze momenteel verkeert. De kaart is er dermate slecht aan toe dat ze amper nog verplaatst kan worden en dit jaar dus niet te zien zal zijn op de tentoonstelling rond 350 ontzet in het Groninger Museum.

De afgelopen winter hebben vier studenten en de docent van het vak ‘Kaartanalyse en Historisch GIS’ aan de Universiteit van Amsterdam zich op vraag van de Groninger Archieven letterlijk en figuurlijk gebogen over deze kaart. De Groningse verhaalkaart vormde een prima casus om allerlei vormen van analoge en digitale kaartanalyse aan te leren en toe te passen en te bekijken welke resultaten daaruit voortvloeien. De Groninger Archieven waren met name geïnteresseerd in de vraag of en hoe het mogelijk zou zijn om de beschadigde inhoud van de kaart te reconstrueren, en zijn tevens benieuwd of deze kaart werkelijk zo bijzonder is als vaak wordt gesteld. Om die vragen te beantwoorden, moesten eerst enkele tussenliggende vragen worden opgelost: wat geeft de kaart precies weer, met welke doel en op welke manier is ze vervaardigd, hoe nauwkeurig en betrouwbaar is de informatie, welke narratieven schotelt ze de kijkers voor, welke visie op de gebeurtenissen schuilt daarachter, en hoe is de kaart ten slotte gebruikt en ervaren? Daarnaast zijn we nagegaan hoe het document zich verhoudt tot andere verhaalkaarten van het Gronings beleg en andere belegeringen en, meer algemeen, hoe kaarten werden ingezet bij het begrijpen en herinneren van het Rampjaar. Tijdens de presentatie trachten we deze vragen te beantwoorden, al zal meteen ook blijken dat een kaart *an sich* nooit een volledig antwoord aanreikt en in context moet worden geplaatst.

Sprekers:

- **Bram van Nieuwenhuyze (UvA)- Inleiding**
- **Daan Groot**
- **Ellen van Heteren**
- **Maike Honshorst**
- **René van Weeren**